

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

О.В. ОВЧАРОВ

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
І РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ЦИВІЛЬНА ОБОРОНА»

(для студентів 3 курсу денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, напрямку підготовки 0906 (6.050701) „Електротехніка”, спеціальностей „Електротехнічні системи електроспоживання”, „Світлотехніка і джерела світла”)

ХАРКІВ – ХНАМГ – 2009

Програма навчальної дисципліни і робоча програма навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» (для студентів 3 курсу денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, напряму підготовки 0906 (6.050701) „Електротехніка”, спеціальностей „Електротехнічні системи електроспоживання”, „Світлотехніка і джерела світла”) / Укл.: Овчаров О.В. - Харків: ХНАМГ, 2009.- 40с.

Укладач: доц., к.т.н. Овчаров О.В.

Рецензент: доц., к.в.н. Обухов С.О.

Видання містить програму навчальної дисципліни та робочу програму навчальної дисципліни, зокрема, тематичний план навчальної дисципліни, її зміст за модулями й темами, плани лекційних занять, завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів, питання для самодіагностики, перелік рекомендованої літератури, а також відображає систему поточного та підсумкового контролю знань студентів.

Затверджено на засіданні кафедри безпеки життєдіяльності,
протокол № 10 від 4 лютого 2009р.

© Овчаров О.В., ХНАМГ, 2009

ВСТУП

Безпека життєдіяльності та цивільна оборона (БЖЦО) - це галузь науково-практичної діяльності, спрямована на вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їх властивостей, наслідків впливу на організм людини, основ захисту здоров'я та життя людини й середовища її помешкання від небезпек, а також на розробку і реалізацію відповідних засобів та заходів щодо створення і підтримки здорових й безпечних умов життя і діяльності людини.

Головне завдання вивчення дисципліни - навчити студентів: ідентифікувати потенційні небезпеки, тобто розпізнавати їх вид, визначати просторові та часові координати, величину та імовірність їх прояву; визначати небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори, що породжуються джерелами цих небезпек; прогнозувати можливість і наслідки впливу небезпечних та шкідливих факторів на організм людини, а вражаючих факторів на безпеку системи «людина - життєве середовище»; використовувати нормативно-правову базу захисту особистості та навколишнього середовища, прав особи на працю, медичне забезпечення, захист у надзвичайних ситуаціях тощо; розробляти заходи та застосовувати засоби захисту від дії небезпечних, шкідливих та вражаючих факторів; запобігати виникненню надзвичайних ситуацій, а в разі їх виникнення приймати адекватні рішення та виконувати дії, спрямовані на їх ліквідацію; використовувати у своїй практичній діяльності громадсько-політичні, соціально-економічні, правові, технічні, природоохоронні, медико-профілактичні та освітньо-виховні заходи, спрямовані на забезпечення здорових і безпечних умов існування людини в сучасному навколишньому середовищі; планувати заходи щодо створення здорових і безпечних умов життя та діяльності у системі «людина - життєве середовище»

Мета - забезпечити відповідні сучасним вимогам знання студентів про загальні закономірності виникнення і розвитку небезпек, надзвичайних ситуацій, в першу чергу техногенного характеру, їх властивості, можливий

вплив на життя і здоров'я людини та сформувані необхідні в майбутній практичній діяльності спеціаліста уміння і навички для їх запобігання і ліквідації, захисту людей та навколишнього середовища.

Предметом вивчення в дисципліні є основи захисту особистості, суспільства, держави, людства в умовах повсякденного життя та у надзвичайних ситуаціях.

Необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу дисципліни є самостійна робота студентів з літературою, довідниками та державними нормами і правилами щодо безпеки життєдіяльності та цивільної оборони.

Програма навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» розроблена на основі:

- СВО ХНАМГ «Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра напряму підготовки 0906 «Електротехніка», Харків, 2002р.

- СВО ХНАМГ «Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра напряму підготовки 0906 «Електротехніка», Харків, 2002р.

- СВО ХНАМГ Навчальний план навчальний план підготовки бакалаврів за спеціальностями „Електротехнічні системи електроспоживання”, „Світлотехніка і джерела світла”, 2006 р.

Програма навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» ухвалена кафедрою безпеки життєдіяльності протокол № 15 від 29.06.2006р. та Вченою радою факультету електричного транспорту протокол № 6 від 30.06.2006р.

РОЗДІЛ І. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ЦИВІЛЬНА ОБОРОНА»

1.1. Мета та завдання вивчення дисципліни:

Мета – забезпечити відповідні сучасним вимогам знання студентів про загальні закономірності виникнення і розвитку небезпек, надзвичайних ситуацій, в першу чергу техногенного характеру, їх властивості, можливий вплив на життя і здоров'я людини та сформувані необхідні в майбутній практичній діяльності спеціаліста уміння і навички для їх запобігання і ліквідації, захисту людей та навколишнього середовища.

Завдання вивчення дисципліни - навчити студентів: ідентифікувати потенційні небезпеки, тобто розпізнавати їх вид, визначати просторові та часові координати, величину та імовірність їх прояву; визначати небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори, що породжуються джерелами цих небезпек; прогнозувати можливість і наслідки впливу небезпечних та шкідливих факторів на організм людини, а вражаючих факторів на безпеку системи «людина - життєве середовище»; використовувати нормативно-правову базу захисту особистості та навколишнього середовища, прав особи на працю, медичне забезпечення, захист у надзвичайних ситуаціях тощо; розробляти заходи та застосовувати засоби захисту від дії небезпечних, шкідливих та вражаючих факторів; запобігати виникненню надзвичайних ситуацій, а в разі їх виникнення приймати адекватні рішення та виконувати дії, спрямовані на їх ліквідацію; використовувати у своїй практичній діяльності громадсько-політичні, соціально-економічні, правові, технічні, природоохоронні, медико-профілактичні та освітньо-виховні заходи, спрямовані на забезпечення здорових і безпечних умов існування людини в сучасному навколишньому середовищі; планувати заходи щодо створення здорових і безпечних умов життя та діяльності у системі «людина - життєве середовище».

1.2. Предмет вивчення в дисципліні:

Предметом вивчення в «Безпеці життєдіяльності та цивільна оборона» є основи захисту особистості, суспільства, держави, людства в умовах повсякденного життя та у надзвичайних ситуаціях.

1.3. Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки фахівця

Перелік дисциплін, на які безпосередньо спирається вивчення даної дисципліни	Перелік дисциплін, вивчення яких безпосередньо спирається на дану дисципліну
Хімія, фізика, вища математика, основи екології	Основи охорони праці, електропостачання міст та промислових підприємств

2. Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни

2.1. Модуль безпека життєдіяльності та цивільна оборона (1,5/54 год.)

Змістовий модуль №1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності (0,5/18 год.).

1. Вступ. Етапи формування БЖД як науки.
2. Безпека життєдіяльності як категорія.
3. Системний аналіз у безпеці життєдіяльності.
4. Ризик як оцінка небезпеки.

Змістовий модуль №2. Людина як елемент системи „Людина – життєве середовище (0,5/18 год.).

1. Людина як біологічний та соціальний суб'єкт.
2. Середовище життєдіяльності.
3. Фізіологічні особливості організму людини.
4. Психологічні особливості людини.
5. Роль біоритмів у забезпеченні життєдіяльності людини.
6. Медико-біологічні та соціальні проблеми здоров'я.

Змістовий модуль №3. Небезпеки, що призводять до надзвичайних ситуацій. Заходи зменшення їх наслідків та шляхи запобігання (0,5/18 год.)

1. Природні небезпеки.
2. Небезпеки техногенного характеру.
3. Соціально-політичні небезпеки.
4. Комбіновані небезпеки.
5. Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі.
6. Запобігання надзвичайним ситуаціям та організація усунення їх негативних наслідків.
7. Правові основи безпеки життєдіяльності. Управління та нагляд за безпекою життєдіяльності.

3. Освітньо-кваліфікаційні вимоги

Вміння (за рівнями сформованості) та знання	Сфери діяльності (виробнича, соціально- виробнича, соціально-побутова)	Функції діяльності у виробничій сфері (проектувальна, організаційна, управлінська, виконавська, технічна, інші)
1	2	3
<p>Студенти повинні вміти: визначати рівень безпеки системи «людина - життєве середовище»; ідентифікувати небезпеку; складати номенклатуру небезпек; визначати зону небезпеки; визначати причини та можливі наслідки небезпек; класифікувати небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори; оцінювати рівень небезпеки; моделювати умови виникнення небезпечних ситуацій; визначати ступінь поняття «здоров'я»; розрізняти біологічні та соціальні та психологічні аспекти здоров'я людини; аналізувати вплив на стан здоров'я людини негативних чинників; аналізувати реакцію організму на вплив негативних факторів і можливості організму адаптуватися до цих факторів; визначати характерні ознаки здоров'я; керувати своїм здоров'ям, економно його використовувати протягом усього життя та знаходити заходи для його збереження; уникати небезпек або зменшувати їх дію, зберігати своє здоров'я; виявляти вплив якісного стану компонентів середовища життєдіяльності людини на рівень її здоров'я, життєдіяльність і тривалість життя; виявляти вплив небезпек на людину залежно від фізіологічного стану організму людини, психофізіологічних якостей і властивостей; - визначати профілактичні заходи захисту від тектонічних стихійних лих; приймати рішення, спрямовані на запобігання руйнівним наслідкам топологічних природних небезпек; застосовувати засоби захисту будівель і споруд від метеорологічних небезпек; визначати потенційну небезпеку надходження небезпечних речовин у середовище мешкання людини; оцінювати ступінь захисту сучасного житла від джерел небезпеки; запобігати виникненню та ускладненню конфліктних ситуацій; захистити себе в екстремальних ситуаціях криміногенного характеру; прогнозувати можливі наслідки дії</p>	<p>Виробнича: ідентифікація небезпек, визначення їх просторових та хронологічних координат, величину та вірогідність їх прояву (діагностична); визначення конкретних вражаючих факторів, що є джерелами реалізації цих небезпек (стереотипна). Соціально-виробнича: прогнозування можливостей і наслідків впливу вражаючих факторів на безпеку системи «людина – життєве середовище»(евристи чна); розробка та впровадження заходів попередження реалізації небезпек (стереотипна); Соціально-побутова: врахування потенційних фізіологічних та психологічних особливостей організму людини в процесі формування понять гармонійного</p>	<p>Проектувальна: (проектно-конструкторська) —проектувати зони впливу небезпек з підрахунками масштабів впливу; прогнозувати вплив вражаючих факторів на систему „людина-життєве середовище”; Організаційна: вміло залучати робітників, інженерно-технічний персонал для виконання задач безпеки життєдіяльності; попереджувати реалізацію небезпек, враховувати особливості організму людини для гармонійної життєдіяльності; Управлінська: вміло управляти всіма задіяними людьми в процесі прогнозування небезпек, попередження та запобігання</p>

<p>природно-техногенних небезпек; визначати наявність небезпечної ситуації на транспорті; використовувати засоби запобігання інфекційним захворюванням; уникати вживання наркотичних речовин; ідентифікувати тип ситуації та оцінити рівень небезпеки; визначати профілактичні заходи запобігання надзвичайним ситуаціям; обґрунтовувати ймовірність прояву небезпечних факторів у разі виникнення надзвичайних ситуацій; застосовувати засоби індивідуального захисту; звільняти потерпілого від дії електричного струму, вогню та з-під обвалів; рятувати утопаючих; надавати першу долікарську допомогу; застосовувати в практичній діяльності вимоги законодавчих і нормативних актів.</p> <p>Студенти повинні знати:</p> <p>про зв'язок курсу «Безпека життєдіяльності» з навчальними дисциплінами та практикою життєвого досвіду; мету та основні завдання курсу «Безпека життєдіяльності»; основні етапи розвитку проблеми забезпечення безпеки життєдіяльності людини; основні поняття, визначення та терміни безпеки життєдіяльності; загальні положення теорії управління ризиком; основні положення концепції прийнятного (допустимого) ризику; характеристики системи «людина-життєве середовище»; об'єкти та цілі безпеки життєдіяльності в системі «людина-життєве середовище» різного рівня; класифікацію джерел небезпеки, небезпечних та шкідливих факторів; сутність понять «життя», «людина», «діяльність», «праця»; біологічні та соціальні ознаки людини; сутність праці як цілеспрямованої діяльності людини, в процесі якої вона не тільки задовольняє свої потреби, але і впливає на природу; характеристики середовища життєдіяльності людини; анатомо-фізіологічні властивості, психічні особливості людини; фізіологічні та психічні можливості організму людини при взаємодії з навколишнім середовищем; будову та характеристики основних аналізаторів у безпеці життєдіяльності; значення гомеостазу та нервової системи для забезпечення здоров'я і безпеки людини; основні види харчових речовин; психічні характеристики людини і значення їх у безпеці життєдіяльності; роль біоритмів у забезпеченні життєдіяльності людини; причини та характер виникнення природних небезпек; основні заходи, спрямовані на запобігання природним небезпекам та мінімізацію їх негативних наслідків; причини та характер</p>	<p>існування особистості в умовах конкретного суспільства (діагностично-евристична); використання у своїй життєдіяльності та практичній діяльності громадсько-політичних, соціально-економічних, правових, технічних, природоохоронних, медико-профілактичних та освітньо-виховних заходів, спрямованих на забезпечення здорових і безпечних умов існування людини в сучасному навколишньому середовищі (стереотипна); програмування і створення здорових та безпечних умов життєдіяльності в системі «людина – життєве середовище».</p>	<p>виникненню і реалізації небезпек</p> <p>Виконавська: використовувати всі наявні заходи для забезпечення здорових і безпечних умов існування та життєдіяльності в довкіллі й системі „людина-життєве середовище”.</p> <p>Технічна: самостійно виконувати роботи нижчих кваліфікаційних рівнів у системі забезпечення безпеки життєдіяльності.</p>
--	--	---

<p>виникнення техногенних небезпек; основні джерела антропогенного забруднення; основні заходи та засоби захисту від джерел випромінювання; вплив токсичних речовин на організм людини – основні заходи та засоби захисту від цього впливу; заходи захисту від небезпек, пов'язаних з транспортними засобами; загальні причини виникнення соціальних та політичних небезпек; основні заходи уникнення екстремальних ситуацій криміногенного характеру; небезпеку тютюнокуріння та вживання алкоголю;</p> <p>загальну характеристику комбінованих небезпек; ознаки глобальної екологічної кризи; основні види інфекційних захворювань (зокрема, соціальні захворювання); вимоги щодо забезпечення санітарно-гігієнічного та епідемічного благополуччя населення; небезпеку наркоманії; причини та наслідки виникнення небезпек у сучасному урбанізованому середовищі;</p> <p>основні заходи та засоби захисту від небезпек, властивих міському середовищу; причини виникнення, загальну характеристику та класифікацію надзвичайних ситуацій; принципи та засоби захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій; основні положення Єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру; порядок дії адміністрації, персоналу та населення при виникненні надзвичайних ситуацій; правовий режим надзвичайного стану; порядок організації ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; види уражень організму людини; основні законодавчі та нормативні акти з питань безпеки життєдіяльності; основні законодавчі акти щодо охорони здоров'я; основні законодавчі акти щодо охорони праці; основні законодавчі акти щодо охорони довкілля; принципи та методи забезпечення безпеки життєдіяльності; нормативну та організаційно-методичну основу системи управління безпекою життєдіяльності.</p>		
--	--	--

4. Рекомендована основна навчальна література

1. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник – К.: Каравела, 2005. -327с.
2. Овчаров О.В. Конспект лекцій з дисципліни „Безпека життєдіяльності” – Харків: СОП ІОЦ ХНАМГ, -2006. -132с.
3. Овчаров А.В. Конспект лекцій по дисциплине «Безопасность жизнедеятельности» -Харьков: СОП ИВЦ ХНАМГ, -2008. -167с.
4. Депутат О.П., Коваленко І.В., Мужик І.С. Цивільна оборона. Підручник – Львів: Афіша -2001. -336с.
5. Лушкін В.А., Торкатюк В.І., Коржик Б.М., Ачкасов А.Є., Ніколаєнко Л.Ф. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник – Житомир, 2001. -671с.
6. Джигирей В.С., Жидецький В.І. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник – Львів: Афіша, 2000. -255с.
7. Скобло Ю.С., Соколовська Т.Б., Мазоренко Д.І., Тіщенко Л.М., Троянов М.М. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник –К.: Кондор, 2003. -421с.

5. Анотація програми навчальної дисципліни

Безпека життєдіяльності та цивільна оборона

Мета – забезпечити відповідні сучасним вимогам знання студентів про загальні закономірності виникнення і розвитку небезпек, надзвичайних ситуацій, в першу чергу техногенного характеру, їх властивості, можливий вплив на життя і здоров'я людини та сформувати необхідні в майбутній практичній діяльності бакалавра, спеціаліста уміння і навички для їх запобігання і ліквідації, захисту людей та навколишнього середовища.

Предмет вивчення дисципліни - основи захисту особистості, суспільства, держави, людства в умовах повсякденного життя та у надзвичайних ситуаціях. Модуль 1. Безпека життєдіяльності.

ЗМ №1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності.

ЗМ №2. Людина як елемент системи „Людина – життєве середовище”.

ЗМ №3. Небезпеки, що призводять до надзвичайних ситуацій, заходи зменшення наслідків та шляхи запобігання.

Цель – обеспечить соответствующие современным требованиям знания студентов об общих закономерностях возникновения и развития опасностей, чрезвычайных ситуаций, в первую очередь техногенного характера, их свойствах, возможном воздействии на жизнь, здоровье человека и сформировать необходимые в будущей практической деятельности бакалавра, специалиста умения и навыки для их предотвращения и ликвидации, защиты людей и окружающей среды.

Предмет изучения дисциплины – основы защиты личности, общества, государства, человечества в условиях повседневной жизни и в чрезвычайных ситуациях.

Модуль 1. Безопасность жизнедеятельности.

СМ №1. Теоретические основы безопасности жизнедеятельности.

СМ №2. Человек как элемент системы «Человек - жизненная среда».

СМ №3. Опасности, которые приводят к чрезвычайным ситуациям, меры уменьшения последствий и пути предотвращения.

The aim – to provide students with modern knowledge on general regularities of origin and development of all kinds of danger and emergency, first of all of man-caused character, their prevention and elimination, their qualities and possible influence on health and life of people; to form all necessary skills for the successful professional activity of bachelors and specialists, dealing with protection of life and environment.

The subject – fundamentals of protection of individuals, society, state, humanity in everyday life and in an emergency.

The module 1. Vital Activity Protection.

SM № 1. Theoretical basics of Vital Activity Protection.

SM № 2. Human being as an element of a system “Man – environment”.

SM №3. Various kinds of danger, causing emergencies, measures on reducing of their consequences and ways of their prevention.

РОЗДІЛ II

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ЦИВІЛЬНА ОБОРОНА»

1. Структура робочої програми навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона»

Структуру робочої програми навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» наведено в табл. 1.

Таблиця 1 - Структура навчальної дисципліни

Характеристика підготовки бакалаврів	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<i>Кількість кредитів відповідно до ECTS – 1,5; у тому числі: змістових модулів - 3; самостійна робота.</i>	<i>Шифр та назва напрямку: 0906 (6.050701) «Електротехніка».</i>	<i>Обов'язкова. Рік підготовки: 3. Семестр: 6.</i>
<i>Кількість годин: усього - 54; за змістовими модулями (ЗМ): ЗМ1- 18 год.; ЗМ 2 – 18 год.; ЗМ3 – 18 год.</i>	<i>Шифр та назва спеціальностей: „Електротехнічні системи електроспоживання”, „Світлотехніка і джерела світла”</i>	<i>Лекції: кількість годин -16. Самостійна робота: кількість годин - 38.</i>
<i>Кількість тижнів викладання дисципліни: 16. Кількість годин на тиждень: 1.</i>	<i>Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр.</i>	<i>Вид контролю: залік.</i>

Під час навчання студенти отримують третину необхідних знань на лекційних заняттях та 2/3 знань опановують під час наполегливої самостійної роботи, що сприяє закріпленню набутих знань та формуванню навичок творчо-пошукової, науково-дослідної роботи.

2. Кваліфікаційні вимоги до студентів

Дисципліна «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» є нормативною і передуює вивченню дисциплін професійного блоку.

Необхідна навчальна база перед початком вивчення дисципліни: до початку вивчення дисципліни студенти повинні опанувати знаннями з курсів хімії, фізики, вищої математики й основ екології.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен **знати**:

- про зв'язок курсу «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» з навчальними дисциплінами та практикою життєвого досвіду; мету та основні завдання курсу «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона»; основні етапи розвитку проблеми забезпечення безпеки життєдіяльності людини; основні поняття, визначення та терміни безпеки життєдіяльності; загальні положення теорії управління ризиком;
- основні положення концепції прийнятного (допустимого) ризику; характеристики системи «людина-життєве середовище»; об'єкти та цілі безпеки життєдіяльності в системі «людина-життєве середовище» різного рівня; класифікацію джерел небезпеки, небезпечних та шкідливих факторів;
- сутність понять «життя», «людина», «діяльність», «праця»; біологічні та соціальні ознаки людини; сутність праці як цілеспрямованої діяльності людини, в процесі якої вона не тільки задовольняє свої потреби, але і впливає на природу; характеристики середовища життєдіяльності людини; анатомо-фізіологічні властивості, психічні особливості людини;
- фізіологічні та психічні можливості організму людини при взаємодії з навколишнім середовищем; будову та характеристики основних аналізаторів у безпеці життєдіяльності; значення гомеостазу та нервової системи для забезпечення здоров'я і безпеки людини; основні види харчових речовин; психічні характеристики людини і значення їх у безпеці життєдіяльності; роль біоритмів у забезпеченні життєдіяльності людини;
- причини та характер виникнення природних небезпек; основні заходи, спрямовані на запобігання природним небезпекам та мінімізацію їх негативних наслідків; причини та характер виникнення техногенних небезпек; основні джерела антропогенного забруднення; основні заходи та засоби захисту від джерел випромінювання; вплив токсичних речовин на організм людини – основні заходи та засоби захисту від цього впливу;
- заходи захисту від небезпек, пов'язаних з транспортними засобами; загальні причини виникнення соціальних та політичних небезпек; основні заходи уникнення екстремальних ситуацій криміногенного характеру; небезпеку тютюнокуріння та вживання алкоголю;
- загальну характеристику комбінованих небезпек; ознаки глобальної екологічної кризи; основні види інфекційних захворювань (зокрема, соціальні захворювання); вимоги щодо забезпечення санітарно-гігієнічного та епідемічного благополуччя населення; небезпеку наркоманії;

- причини та наслідки виникнення небезпек у сучасному урбанізованому середовищі;
- основні заходи та засоби захисту від небезпек, властивих міському середовищу; причини виникнення, загальну характеристику та класифікацію надзвичайних ситуацій; принципи та засоби захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій;
- основні положення Єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру; порядок дії адміністрації, персоналу та населення при виникненні надзвичайних ситуацій; правовий режим надзвичайного стану;
- порядок організації ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; види уражень організму людини; основні законодавчі та нормативні акти з питань безпеки життєдіяльності;
- основні законодавчі акти щодо охорони здоров'я; основні законодавчі акти щодо охорони праці; основні законодавчі акти щодо охорони довкілля; принципи та методи забезпечення безпеки життєдіяльності;
- нормативну та організаційно-методичну основу системи управління безпекою життєдіяльності.

вміти:

- визначати рівень безпеки системи «людина - життєве середовище»;
- ідентифікувати небезпеку, складати номенклатуру небезпек, визначати зону небезпеки, визначати причини та можливі наслідки небезпек, класифікувати небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори, оцінювати рівень небезпеки, моделювати умови виникнення небезпечних ситуацій;
- визначати ступінь поняття «здоров'я», розрізняти біологічні та соціальні та психологічні аспекти здоров'я людини, аналізувати вплив на стан здоров'я людини негативних чинників, аналізувати реакцію організму на вплив негативних факторів і можливості організму адаптуватися до цих факторів;
- визначати характерні ознаки здоров'я, керувати своїм здоров'ям, економно його використовувати протягом усього життя та знаходити заходи для його збереження;
- уникати небезпек або зменшувати їх дію, зберігати своє здоров'я, виявляти вплив якісного стану компонентів середовища життєдіяльності людини на рівень її здоров'я, життєдіяльність і тривалість життя, виявляти вплив небезпек на людину залежно від фізіологічного стану організму людини, психофізіологічних якостей і властивостей;
- визначати профілактичні заходи захисту від тектонічних стихійних лих, приймати рішення, спрямовані на запобігання руйнівним наслідкам топологічних природних небезпек;
- застосовувати засоби захисту будівель і споруд від метеорологічних небезпек, визначати потенційну небезпеку надходження небезпечних речовин у середовище мешкання людини, оцінювати ступінь захисту сучасного житла від джерел небезпеки;

- запобігати виникненню та ускладненню конфліктних ситуацій, захистити себе в екстремальних ситуаціях криміногенного характеру;
- прогнозувати можливі наслідки дії природно-техногенних небезпек;
- визначати наявність небезпечної ситуації на транспорті;
- використовувати засоби запобігання інфекційним захворюванням; уникати вживання наркотичних речовин;
- ідентифікувати тип ситуації та оцінити рівень небезпеки, визначати профілактичні заходи запобігання надзвичайним ситуаціям;
- обґрунтовувати ймовірність прояву небезпечних факторів у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- застосовувати засоби індивідуального захисту, звільняти потерпілого від дії електричного струму, вогню та з-під обвалів, рятувати утопаючих;
- надавати першу долікарську допомогу;
- застосовувати в практичній діяльності вимоги законодавчих і нормативних актів України.

3. Тематичний план навчальної дисципліни

При вивченні дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» студент повинен ознайомитися з робочою програмою дисципліни, з її структурою, формами та методами навчання, видами та методами контролю знань.

Тематичний план дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» складається з трьох модулів, кожен з яких об'єднує у собі окремий самостійний блок, який логічно пов'язує кілька навчальних елементів зі змістом та наповненням дисципліни.

Навчальний процес здійснюється в таких формах: лекційні заняття та самостійна робота студента. Структуру залікового кредиту дисципліни наведено у табл. 2.

Таблиця 2 - Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин			
	Лекції	Практичні заняття	Індивідуальна робота	СРС
1	3	4	5	6
Модуль 1. Безпека життєдіяльності				
ЗМ 1.1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності				
Тема 1. Вступ. Етапи формування БЖД як науки.	-	-	-	2
Тема 2. Безпека життєдіяльності як категорія.	2	-	-	2
Тема 3. Системний аналіз у безпеці життєдіяльності.	-	-	-	4

Продовження табл. 2

1	3	4	5	6
Тема 4. Ризик як оцінка небезпеки.	2	-	-	4
Контрольне опитування по ЗМ 1.1.	2	-	-	
Разом годин за ЗМ 1.1.	6	-	-	12
ЗМ 1.2. Людина як елемент системи «Людина-життєве середовище»				
Тема 5. Людина як біологічний та соціальний суб'єкт.	1	-	-	2
Тема 6. Середовище життєдіяльності.	1	-	-	2
Тема 7. Фізіологічні особливості організму людини.	-	-	-	2
Тема 8. Психологічні особливості людини.	-	-	-	3
Тема 9. Роль біоритмів у забезпеченні життєдіяльності людини.	-	-	-	2
Тема 10. Медико-біологічні та соціальні проблеми здоров'я.	-	-	-	2
Контрольне опитування по ЗМ 1.2.	3	-	-	
Разом годин за ЗМ 1.2.	5	-	-	13
ЗМ 1.3. Небезпеки, що призводять до надзвичайних ситуацій. Заходи зменшення їх наслідків та шляхи запобігання.				
Тема 11. Природні небезпеки.	-	-	-	2
Тема 12. Небезпеки техногенного характеру.	-	-	-	2
Тема 13. Соціально-політичні небезпеки.	-	-	-	2
Тема 14. Комбіновані небезпеки.	2	-	-	2
Тема 15. Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі.	-	-	-	1
Тема 16. Запобігання надзвичайним ситуаціям та організація усунення їх негативних наслідків.	-	-	-	2
Тема 17. Правові основи безпеки життєдіяльності. Управління та нагляд за безпекою життєдіяльності.	-	-	-	2
Контрольне опитування по ЗМ 1.3.	3	-	-	
Разом годин за ЗМ 1.3.	5	-	-	13
Усього годин по Модулю 1 «Безпека життєдіяльності»	16	-	-	38

4. Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами

ЗМ 1.1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Тема 1. Вступ

1.1. Історія розвитку та етапи формування БЖД як науки.

Проблема захисту від небезпек. Прагнення комфорту. Науковий вклад окремих вчених в формування БЖД як науки. Римський клуб та ООН – глобальні напрямки розвитку світової безпеки життєдіяльності.

1.2. Зусилля уряду України по подоланню глобальної соціоекологічної кризи.

Підтримка рішень ООН на рівні Президента, Уряду та Верховної Ради України. Зменшення техногенно-екологічних ризиків та захист населення від надзвичайних ситуацій. Сьогоднішній рівень економіки України та демографічна криза.

1.3. Місце «Безпеки життєдіяльності» поміж науками.

Безпека життєдіяльності – нормативна навчальна дисципліна. БЖД, як засіб для створення гармонійно розвиненої особистості. Базис для захисту особистості, суспільства, держави та людства.

Тема 2. Безпека життєдіяльності як категорія

2.1. Наукові основи безпеки життєдіяльності.

БЖД багатогранний об'єкт сприйняття дійсності. Науки про безпеку – основа розвитку безпеки життєдіяльності. Шляхи та підходи в формуванні БЖД.

2.2. Основні поняття та визначення в безпеці життєдіяльності.

Життя, діяльність та життєдіяльність. Небезпека й безпека. Безпека людини, як це трактується в статуті ООН. Безпека життєдіяльності. Відчуття небезпеки в повсякденному житті.

2.3. Класифікація джерел небезпеки, небезпечних та шкідливих факторів.

Джерела небезпек. Шляхи реалізації небезпек. Класифікація небезпек по джерелах їх виникнення. Вражаючі фактори та їх види.

Тема 3. Системний аналіз у безпеці життєдіяльності

3.1. Системно-структурний підхід і системний аналіз – методологічна основа безпеки життєдіяльності.

Головний методологічний принцип БЖД. Метод, що використовується в безпеці життєдіяльності. Система та її елементи. Ерготична система, емерджентність та системоутворюючий елемент. Системний аналіз у БЖД, безпека систем. Два методи в концепції безпеки систем.

3.2. Система «Людина – життєве середовище» та її компоненти.

Система «Людина – життєве середовище» - багаторівнева складна система. Компоненти життєвого середовища людини. Побутове та виробниче середовище.

3.3. Рівні системи «Людина – життєве середовище».

Суб'єкти системи «Людина – життєве середовище». Мікроколектив та макроколектив. Елементи життєвого середовища.

Тема 4. Ризик як оцінка небезпеки

4.1. Загальна оцінка й характеристика небезпек.

Наслідки реалізації небезпек. Квантифікація небезпеки як засіб оцінки шкоди.

4.2. Оцінка ризику небезпек.

Поняття та математичне визначення ризику. Ризиковий баланс. Класифікація ризику за ступенем припустимості.

4.3. Концепція прийняттого (допустимого) ризику.

Прагнення створити таку малу небезпеку, яку нормально сприйме суспільство. Графічне визначення розміру прийняттого ризику в державі по прибутковій та

видатковій частині державного бюджету. Максимально прийнятний рівень індивідуального ризику загибелі людей: норма та дійсність в Україні.

4.4. Управління ризиком.

Головне питання теорії і практики БЖД. Шляхи управління ризиком. План попередження НС і план (інструкція) по ліквідації аварій (НС).

4.5. Якісний аналіз небезпек.

Типи аналізу. Методи та прийоми, що використовуються під час проведення аналізів. Попередній аналіз небезпек та аналіз дерева помилок.

ЗМ 1.2. ЛЮДИНА ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ «ЛЮДИНА – ЖИТТЄВЕ СЕРЕДОВИЩЕ»

Тема 5. Людина як біологічний та соціальний суб'єкт

5.1. Людина, її біологічні та соціальні ознаки.

Призначення курсу «Безпека життєдіяльності». Багатогранне значення слова «людина», досліджуване різними науками.

5.2. Діяльність людини.

Подібність та відмінність людини від тваринного світу. Людський характер життєдіяльності. Три виміри суті людини. Людський індивідуум та особистість. Діяльність і характерні ознаки діяльності людини. Спрямованість людської діяльності на задоволення потреб. Групи потреб людини. Праця, мета життя людини, смерть.

Тема 6. Середовище життєдіяльності людини

6.1. Природне середовище.

Поняття природного середовища в широкому та вузькому розумінні. Земля планета Сонячної системи. Атмосфера та роль окремих її компонентів для життєдіяльності людства. Обсяг, значення та перспективи використання гідросфери. Будова Землі, літосфера, навколишнє природне середовище.

6.2. Техносфера.

Поява людства й катастрофа біосфери. Прагнення комфорту та створення небезпечних чинників під час формування техносфери. Склад техносфери. Матеріальне виробництво як основа техносфери.

6.3. Ноосфера.

Біосфера – запорука життя всього живого. Зюсс та Вернадський про розвиток біосфери. В.І. Вернадський про перехід біосфери в новий стан – ноосферу.

6.4. Соціально-політичне середовище.

Сфери суспільного життя. Соціальні відносини між людьми. Конфлікт та наслідки не вирішення конфліктних ситуацій. Соціальне співтовариство й їх класифікація.

Тема 7. Фізіологічні особливості організму людини

7.1. Будова й властивості аналізаторів.

Людина – вищий щабель розвитку всього живого на Землі. Сенсорна система людини. Сеченов і Павлов про фізіологію органів чуття. Поняття та структура

аналізаторів. Види рецепторів, їх роль. Загальні психофізіологічні властивості аналізаторів. Основний психофізичний закон фізіології Вебера-Фехнера.

7.2.Характеристика основних аналізаторів безпеки життєдіяльності.

Зоровий аналізатор. Слуховий аналізатор. Шкірний або тактильний аналізатор. Аналізатор внутрішніх органів або вісцеральний аналізатор.

7.3.Загальні уявлення про обмін речовин та енергії.

Взаємодія людини з довкіллям. Поняття обміну речовин. Пластичний й енергетичний, зовнішній та внутрішній обмін речовин і енергії. Білки, жири, вуглеводи, вітаміни, мінеральні речовини й вода – необхідні компоненти нормального функціонування людського організму.

Тема 8. Психологічні особливості людини

8.1.Значення нервової системи в життєдіяльності людини.

Психіка та нервова система людини. Рефлекси умовні та безумовні. Найбільш сприятливі умови для діяльності нервової системи.

8.2.Психіка людини і безпека життєдіяльності.

Соматична незмінність організму людини й постійний розвиток психіки. Поняття психіки. Психічні процеси, психічні стани, психічні властивості.

8.3.Психічні процеси.

Здібності та вольові якості людини. Відчуття, сприйняття, пам'ять. Мислення й розумові операції: аналіз, синтез, порівняння, абстракція та конкретизація. Увага та її функції.

8.4.Психічні стани.

Прояв емоціонального аспекту життєдіяльності. Афект, власне емоції, почуття, настрої і стрес.

8.5.Психічні властивості.

Атрибути – стать, вік, темперамент, здоров'я, мова, спрямованість. Типи віку людини. Періоди розвитку дорослої людини. Типи темпераменту людей. Риси, інтелект, відповідальність, характер та поведінка.

Тема 9. Роль біоритмів у забезпеченні життєдіяльності людини

9.1.Біологічні ритми.

Біологічні ритми у всесвіті та на Землі. Ритми високої частоти. Низькочастотні ритми. Добові ритми.

9.2.Основні положення ергономіки.

Визначення ергономіки. Система «людина-техніка» та вдосконалення процесу взаємодії двох її складових.

Тема 10. Медико-біологічні та соціальні проблеми здоров'я

10.1.Здоров'я – найвища цінність у житті людини.

Поняття здоров'я як воно трактується в статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я.

10.2.Рівні здоров'я людини.

Три взаємопов'язані рівні здоров'я. Три рівні цінності здоров'я.

10.3. Показники здоров'я та вплив на них чинників життєвого середовища.

Показники здоров'я населення. Чинники життєвого середовища та їх вплив на здоров'я населення.

ЗМ 1.3. НЕБЕЗПЕКИ, ЯКІ ПРИЗВОДЯТЬ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ І ЗАХОДИ ПО ЗМЕНШЕННЮ ЇХ НАСЛІДКІВ

Тема 11. Природні небезпеки

11.1. Значення природних небезпек у житті людини.

Залежність людини від природних лих. Визначення природних стихійних лих і їх класифікація.

11.2. Літосферні стихійні лиха.

Виверження вулканів. Землетруси. Зсуви. Селі.

11.3. Гідросферні стихійні лиха.

Повені та паводки. Снігові лавини.

11.4. Атмосферні стихійні лиха.

Шторми, урагани, буревії, смерчі. Природні пожежі: лісові та степові.

Тема 12. Небезпеки техногенного характеру

12.1. Техносфера та її вплив.

Формування техносфери та аварії, які супроводжують цей процес. Класифікація аварій. Катастрофи.

12.2. Антропогенний вплив на навколишнє природне середовище.

Теплові та атомні електростанції. Металургійні підприємства. Хімічна промисловість. Автомобільний транспорт. Підприємства целюлозно-паперової промисловості. Агропромисловий комплекс.

12.3. Аварії з викидом радіоактивних речовин в довкілля.

Хронологія аварій на атомних станціях та об'єктах ядерних досліджень. Чорнобильська катастрофа – безпрецедентне лихо планетарного масштабу. Погіршення демографічної ситуації в Україні після аварії на ЧАЕС. Завдання Уряду України по подоланню наслідків Чорнобильської аварії.

12.4. Аварії з витоком сильнодіючих отруйних речовин (СДОР).

Підприємства, де можливі аварії з витоком СДОР. Аварія на підприємстві «Юніон Карбайд» у місті Бхопалі в Індії. Три рівні впливу для особливо небезпечних хімічних речовин. Визначення СДОР та статистика хімічних об'єктів в Україні.

12.5. Аварії на транспорті.

ДТП на автомобільному транспорті. Авіакатастрофи. Зони небезпеки на залізниці. Аварії на морському транспорті та методи виживання.

12.6. Техногенні пожежі та вибухи.

Об'єкти можливого виникнення пожеж і вибухів. Найбільш поширені причини пожеж та вибухів згідно зі світовою статистикою.

Тема 13. Соціально-політичні небезпеки

13.1. Соціально-політичні небезпеки та шляхи їх реалізації.

Соціально-політичні конфлікти. Суб'єкти конфліктів. Форми конфліктів. Постконфліктний синдром.

13.2.Війни.

Визначення війни. Наслідки другої світової війни та війни у В'єтнамі. Ядерна зброя та проблеми, пов'язані з її застосуванням. Небезпека застосування хімічної та бактеріологічної зброї. Збройні конфлікти на сучасному етапі розвитку цивілізації, їх ознаки. Заходи кримінальної відповідальності в Україні за заклики до війни, планування та ведення війни.

13.3.Тероризм.

Визначення тероризму. Основні види тероризму. Хронологія терактів. Причини тероризму. Як убезпечити своє життя від терористів. Заходи попередження тероризму в Україні та на рівні ООН.

13.4.Екстремальні ситуації криміногенного характеру.

Глобальна злочинність. Засоби захисту свого життя від посягань злочинців: газові балончики, газові пістолети, пневматична зброя, автономні сигнальні пристрої, повсякденна безпечна поведінка. Відповідальність згідно кримінального законодавства за посягання на життя та свободи особистості.

13.5.Соціальні небезпеки: алкоголізм, паління.

Формування засад ринкової економіки та виникнення підґрунтя для соціальних небезпек. Алкоголізм та здоров'я. Паління та наслідки для здоров'я нації.

Тема 14. Комбіновані небезпеки

14.1.Антропогенні фактори природних стихійних лих.

Комбінований характер катастрофічних процесів. Комбінований вплив на життєве середовище людини.

14.2.Природно-техногенні небезпеки.

Парниковий ефект. Руйнування озонового екрану Землі. Кислотні опади.

14.3.Природно-соціальні небезпеки.

Епідемія й пандемії. Соціальні захворювання. Захворювання на грип, гепатит, туберкульоз. Захворювання, що передаються статевим шляхом: вірусні, паразитарні, бактеріальні, грибові. Онкологічні захворювання. СНІД. Наркотики й наркоманія.

Тема 15. Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі

15.1.Урбанізація та її наслідки.

Визначення урбанізації. Етапи світової урбанізації. Сьогоднішній стан світової урбанізації. Хронологія урбанізації в Україні. Принади та негаразди сучасної урбанізації.

15.2.Забруднення атмосфери міст.

Основні джерела забруднення атмосфери міст. Негативний вплив автотранспорту. Міста – основні споживачі електроенергії. Зниження якості атмосферного повітря міст.

15.3.Забруднення повітря міських приміщень.

Специфіка помешкання в місті. Причини забруднення повітря приміщень. Заходи по покращенню стану повітря в міських приміщеннях.

15.4. Забруднення питної води в містах.

Вода – середовище для токсинів та збудників захворювань. Засоби та методи очищення води. Проблема забезпечення населення України якісною питною водою. Яку воду потрібно пити? Які засоби очищення водопровідної води можна застосовувати?

15.5. Шумове, вібраційне й електромагнітне забруднення міст.

Джерела та рівень шуму в місті. Вплив шуму на здоров'я мешканців міста та на стан інших реципієнтів урбанізованого середовища. Розповсюдження та вплив вібрації. Джерела електромагнітних полів та наслідки їх впливу на довкілля й людину в місті.

Тема 16. Запобігання надзвичайним ситуаціям та організація усунення їх негативних наслідків

16.1. Причини виникнення та класифікація надзвичайних ситуацій.

Визначення надзвичайних ситуацій та чинники, які призводять до їх реалізації. Аварії та їх категорії. Класифікація надзвичайних ситуацій за рівнем системи «Людина – життєве середовище». Класифікація надзвичайних ситуацій за територіальним принципом. Класифікація надзвичайних ситуацій за характером походження подій.

16.2. Попередження виникнення надзвичайних ситуацій.

Своєчасне попередження виникнення надзвичайних ситуацій – запорука безпечної життєдіяльності. Єдина державна система попередження надзвичайних ситуацій та реагування на них (ЄДСПР) її склад та функції. Режими функціонування ЄДСПР. Надзвичайний стан, порядок його введення та заходи, які вживаються.

16.3. Визначення рівня надзвичайних ситуацій, регламент подання інформації про їх загрозу або виникнення.

Загроза виникнення НС. Класифікатор надзвичайних ситуацій в Україні. Порядок встановлення факту співвіднесення аварійної події до рангу НС. Розподіл міст по групах важливості, а об'єктів по категоріях щодо засобів захисту населення на випадок реалізації НС.

16.4. Організація життєзабезпечення населення в надзвичайних ситуаціях.

Державні комісії по надзвичайних ситуаціях. Організація життєзабезпечення населення в умовах НС. Евакуація.

16.5. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій.

Події, що реалізуються внаслідок НС. Структура й терміни рятувальних та інших невідкладних робіт.

Тема 17. Правові основи безпеки життєдіяльності. Управління та нагляд за безпекою життєдіяльності

17.1. Основи безпеки життєдіяльності в Конституції України.

Законодавство, що регулює безпеку життєдіяльності в Україні. Конституційні права громадян України в галузі безпеки життєдіяльності.

17.2. Законодавство України про охорону здоров'я.

Основи законодавства України про охорону здоров'я. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення». Закон

України «Про попередження захворювання на синдром набутого імунodefіциту й соціальний захист населення». Закон України «Про захист населення від інфекційних захворювань».

17.3. Охорона праці в законодавстві України.

Закон України «Про охорону праці». Кодекс законів про працю України. Національна програма поліпшення стану безпеки, гігієни праці й виробничого середовища на 2005-2010рр.

17.4. Пожежна безпека й безпека дорожнього руху.

Закон України «Про пожежну безпеку». Закон України «Про дорожній рух».

17.5. Цивільний захист і захист населення України від впливу іонізуючих випромінювань.

Закон «Про цивільний захист України». Закон України «Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань».

17.6. Законодавство України про захист навколишнього середовища.

Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів». Закон України «Про захист населення та територій від надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру». Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки». Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Перелік законів про охорону довкілля, які регламентують відносини під час охорони окремих реципієнтів довкілля.

17.7. Державні органи управління в галузі безпеки життєдіяльності.

Верховна Рада, Кабінет Міністрів України, виконавчі органи місцевих рад народних депутатів та місцеві державні адміністрації – органи контролю та управління в галузі безпеки життєдіяльності. Державні органи спеціальної компетенції в галузі контролю безпеки життєдіяльності підприємств, установ, організацій та громадян.

17.8. Управління та контроль питань охорони праці й охорони здоров'я.

Компетенція Кабінету Міністрів України. Повноваження Держгірпромнагляду України. Функції Міністерства праці й соціальної політики України по управлінню в галузі охорони праці.

17.9. Органи нагляду за охороною здоров'я.

Структура та повноваження Міністерства охорони здоров'я України. Основні напрямки діяльності державної санітарно-епідеміологічної служби.

17.10. Структура наглядових органів цивільного захисту та захисту населення в умовах НС.

Керівництво цивільним захистом України. Міністерство з надзвичайних ситуацій та в справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та його повноваження.

17.11. Держконтроль за охороною навколишнього природного середовища.

Органи, що здійснюють державне управління в галузі охорони довкілля.

Компетенція Міністерства охорони навколишнього природного середовища України щодо здійснення держконтролю за охороною довкілля.

Розподіл обсягу навчальної роботи студента за спеціальностями та видами навчальної роботи за робочими навчальними планами денної та заочної форм навчання наведено в табл. 3 і 4.

Таблиця 3 - Розподіл обсягу навчальної роботи студента за спеціальностями та видами навчальної роботи

(за робочими навчальними планами денної форми навчання)

Спеціальність, спеціалізація, (шифр, аббревіатура)	Годин навчальної роботи студента			Іспити (семестри)	Заліки (семестри)
	Усього	у тому числі за видами нав. роботи			
		Лекції	Самостійна робота		
6.090600 ЕСЕ	54	16	38	-	6
6.090600 СДС	54	16	38	-	6

Таблиця 4 - Розподіл обсягу навчальної роботи студента за спеціальностями та видами навчальної роботи

(за робочими навчальними планами заочної форми навчання)

Спеціальність, спеціалізація (шифр, аббревіатура)	Кредит/годин навчальної роботи студента						Іспити (семестри)	Заліки (семестри)
	Усього	у тому числі						
		Аудиторних	Лекції	Самостійна робота, у т.ч.				
				Кон.трольні роботи	КП /КР	РГР		
6.090600ЕСЕ	1,5/54	6	6	48	-	-	-	4
6.090600СДС	1,5/54	6	6	48	-	-	-	4

5. Плани лекцій

ЗМ 1.1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Тема 1. Вступ

- 1.1. Історія розвитку та етапи формування БЖД як науки.
- 1.2. Зусилля уряду України по подоланню глобальної соціоекологічної кризи.
- 1.3. Місце «Безпеки життєдіяльності» поміж науками. *Література*: основна [1-3]; додаткова [4-21].

Тема 2. Безпека життєдіяльності як категорія

- 2.1. Наукові основи безпеки життєдіяльності.
- 2.2. Основні поняття та визначення в безпеці життєдіяльності.
- 2.3. Класифікація джерел небезпеки, небезпечних та шкідливих факторів. *Література*: основна [1-3]; додаткова [4-21].

Тема 3. Системний аналіз у безпеці життєдіяльності

- 3.1. Системно-структурний підхід і системний аналіз – методологічна основа безпеки життєдіяльності.
- 3.2. Система «Людина – життєве середовище» та її компоненти.
- 3.3. Рівні системи «Людина – життєве середовище». *Література*: основна [1-3]; додаткова [4-21].

Тема 4. Ризик як оцінка небезпеки

- 4.1. Загальна оцінка й характеристика небезпек.
- 4.2. Оцінка ризику небезпек.
- 4.3. Концепція прийнятного (допустимого) ризику.
- 4.4. Управління ризиком.
- 4.5. Якісний аналіз небезпек. *Література*: основна [1-3]; додаткова [4-21].

ЗМ 1.2. ЛЮДИНА ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ «ЛЮДИНА – ЖИТТЄВЕ СЕРЕДОВИЩЕ»

Тема 5. Людина як біологічний та соціальний суб'єкт

- 5.1. Людина та її біологічні й соціальні ознаки.
- 5.2. Діяльність людини.

Тема 6. Середовище життєдіяльності людини

- 6.1. Природне середовище.
- 6.2. Техносфера. Ноосфера.
- 6.3. Соціально-політичне середовище.

Тема 7. Фізіологічні особливості організму людини

- 7.1. Будова і властивості аналізаторів.
- 7.2. Характеристика основних аналізаторів безпеки життєдіяльності.
- 7.3. Загальні уявлення про обмін речовин та енергію.

Тема 8. Психологічні особливості людини

- 8.1. Значення нервової системи в життєдіяльності людини.
- 8.2. Психіка людини і безпека життєдіяльності.
- 8.3. Атрибути людини.

8.4.Риси людини.

8.5.Якості людини.

8.6.Емоційні якості людини.

Тема 9. Роль біоритмів у забезпеченні життєдіяльності людини

9.1. Ритми високої частоти.

9.2. Ритми середньої частоти.

9.3. Низькочастотні ритми.

9.4. Основні положення ергономіки.

Тема 10. Медико-біологічні та соціальні проблеми здоров'я

10.1. Три взаємопов'язані рівні здоров'я.

10.2. Три рівні опису цінності здоров'я.

10.3. Показники здоров'я населення держави.

ЗМ 1.3. НЕБЕЗПЕКИ, ЯКІ ПРИЗВОДЯТЬ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ І ЗАХОДИ ПО ЗМЕНШЕННЮ ЇХ НАСЛІДКІВ

Тема 11. Природні небезпеки

11.1.Значення природних небезпек в житті людства.

11.2.Літосферні стихійні лиха.

11.3.Гідросферні стихійні лиха.

11.4.Атмосферні стихійні лиха.

Тема 12. Небезпеки техногенного характеру

12.1.Техносфера і вплив, спричинений нею.

12.2.Антропогенний вплив на навколишнє середовище.

12.3.Аварії з викидом радіоактивних речовин у навколишнє середовище.

12.4.Аварії з витоком сильнодіючих отруйних речовин.

12.5.Аварії на транспорті.

12.6.Пожежі та вибухи.

Тема 13. Соціально-політичні небезпеки

13.1.Соціально-політичні небезпеки та шляхи їх реалізації.

13.2.Війни.

13.3.Тероризм.

13.4.Екстремальні ситуації криміногенного характеру.

13.5.Соціальні небезпеки: алкоголізм, тютюнокуріння.

Тема 14. Комбіновані небезпеки

14.1. Антропогенні чинники природних стихійних лих.

14.2. Природно-техногенні небезпеки.

14.3. Природно-соціальні небезпеки.

Тема 15. Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі

15.1.Урбанізація та її наслідки.

15.2.Забруднення атмосфери міст.

15.3.Забруднення міських приміщень.

15.4.Забруднення питної води в містах.

15.5.Шумове, вібраційне та електромагнітне забруднення міст.

Тема 16. Запобігання надзвичайним ситуаціям та організація усунення їх негативних наслідків

16.1.Причини виникнення та класифікація надзвичайних ситуацій.

16.2.Запобігання виникненню надзвичайних ситуацій.

16.3.Визначення рівня надзвичайних ситуацій, регламент подання інформації про їх загрозу або виникнення.

16.4.Організація життєзабезпечення населення в надзвичайних ситуаціях.

16.5.Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій.

Тема 17. Правові основи безпеки життєдіяльності. Управління та нагляд за безпекою життєдіяльності

17.1.Засади БЖД в Конституції України.

17.2.Законодавство України про охорону здоров'я.

17.3.Охорона праці в законодавстві України.

17.4.Пожежна безпека та безпека дорожнього руху.

17.5.Цивільний захист та захист населення України від впливу іонізуючих випромінень.

17.6.Законодавство України про захист довкілля.

17.7.Державні органи управління в галузі БЖД.

17.8.Управління та контроль за охороною праці, охороною здоров'я.

17.9.Органи нагляду за охороною здоров'я.

17.10.Структура наглядових органів цивільного захисту та захисту населення в умовах НС.

17.11.Нагляд за охороною навколишнього природного середовища.

Розподіл часу за модулями, змістовими модулями та форми навчальної роботи студента, а також курс лекційних занять та модульних опитувань наведено в табл. 5 і 6.

Таблиця 5 - Розподіл часу за модулями, змістовими модулями та форми навчальної роботи студента

Модулі (семестри) та змістові модулі	Усього кредит/год	Форми навчальної роботи			
		Лекції	Сем.,прак.	Лаб.	СРС
Модуль: „Безпека життєдіяльності та цивільна оборона” (3 семестр)	1,5/54	16	-	-	38
1. ЗМ №1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності	16	4	-	-	12
Контрольне опитування по ЗМ №1	2	2	-	-	-
2. ЗМ №2. Людина як елемент системи „Людина-життєве середовище”	15	2	-	-	13
Контрольне опитування по ЗМ №2	3	3	-	-	-
3. ЗМ №3. Небезпеки, що призводять до надзвичайних ситуацій. Заходи зменшення їх наслідків та шляхи запобігання	15	2	-	-	13
Контрольне опитування по ЗМ №3	3	3	-	-	-

Таблиця 6 - Лекційний курс

Зміст	Кількість годин за спеціальностями і спеціалізаціями (шифр, аббревіатура)	
	ЕСЕ	СДС
Безпека життєдіяльності як категорія	2	2
Ризик як оцінка небезпеки	2	2
Контрольне опитування по ЗМ №1	2	2
Людина як біологічний та соціальний суб'єкт	2	2
Контрольне опитування по ЗМ №2	3	3
Комбіновані небезпеки	2	2
Контрольне опитування по ЗМ №3	3	3
Усього по лекційному курсу:	16	16

6. Плани практичних (семінарських) занять

Навчальним планом для даних спеціальностей не передбачено.

7. Лабораторні роботи

Навчальним планом для даних спеціальностей не передбачено.

8. Індивідуальні завдання: курсовий проект, РГР, контрольна робота, тощо

Навчальним планом для даних спеціальностей не передбачено.

9. Самостійна робота студентів

Для якнайповнішого засвоєння матеріалу курсу «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» окрім аудиторних (лекційних) занять значну увагу приділено самостійній роботі студентів. Зокрема, до форм самостійної роботи віднесено:

1. Вивчення основної, додаткової літератури та Інтернет видань.
2. Підготовка до контрольних опитувань.
3. Підготовка до поточного та підсумкового контролю.

У зв'язку з цим передбачено самостійне вивчення матеріалу студентами, згідно з тематикою, наведеною в табл. №7.

**Таблиця 7 – Теми для самостійного вивчення матеріалу дисципліни
«Безпека життєдіяльності та цивільна оборона»**

№ п/п	Найменування теми для самостійного опрацювання студентами	Тривалість самостійної роботи студента, год
1	Вступ. Етапи формування БЖД як науки.	2
2	Безпека життєдіяльності як категорія.	2
3	Системний аналіз у безпеці життєдіяльності.	4
4	Ризик як оцінка небезпеки.	4
5	Людина як біологічний та соціальний суб'єкт.	2
6	Середовище життєдіяльності.	2
7	Фізіологічні особливості організму людини.	2
8	Психологічні особливості людини.	3
9	Роль біоритмів у забезпеченні життєдіяльності людини.	2
10	Медико-біологічні та соціальні проблеми здоров'я.	2
11	Природні небезпеки.	2
12	Небезпеки техногенного характеру.	2
13	Соціально-політичні небезпеки.	2
14	Комбіновані небезпеки.	2
15	Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі.	1
16	Запобігання надзвичайним ситуаціям та організація усунення їх негативних наслідків.	2
17	Правові основи безпеки життєдіяльності. Управління та нагляд за безпекою життєдіяльності.	2
18	Усього самостійної роботи студента:	38 год.

10. Контрольні питання для самодіагностики

ЗМ 1.1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

1. Структура наук про безпеку.
2. Безпека життєдіяльності як наука і навчальна дисципліна.
3. Генеалогічне дерево наук, що займаються питаннями безпеки життєдіяльності.
4. Характеристика та аналіз основних понять в безпеці життєдіяльності.
5. В чому полягає сутність безпеки життєдіяльності?
6. Джерела небезпеки та їх класифікація.
7. Небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори.
8. Небезпечні зони.
9. Системний аналіз та його застосування у безпеці життєдіяльності.
10. Система «людина — життєве середовище» та її компоненти.
11. Людина як компонент системи «людина — життєве середовище».
12. Рівні системи «людина — життєве середовище».
13. Загальна характеристика окремих елементів життєвого середовища людини — природного, техногенного та соціального.
14. Ризиковий баланс та оцінка ризику.

15. Концепція прийняттого (допустимого) ризику.
16. Управління ризиком.
17. Якісний аналіз небезпек, його різновиди.
18. Попередній аналіз небезпек.
19. Аналіз дерева небезпек.

ЗМ 1.2. ЛЮДИНА ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ «ЛЮДИНА – ЖИТТЄВЕ СЕРЕДОВИЩЕ»

1. Людина та її походження.
2. Біологічні та соціальні ознаки людини.
3. Потреби людини.
4. Діяльність людини.
5. Праця як форма діяльності
6. Мета життя людини.
7. Загальні поняття середовища життєдіяльності людини.
8. Характеристики природного середовища.
9. Техносфера як одна із умов життєдіяльності людини.
10. Соціально-політичне середовище.
11. Рівновага в системі «людина - життєве середовище».
12. Анатомо-фізіологічна структура людини.
13. Будова, властивості аналізаторів.
14. Характеристика основних аналізаторів в безпеці життєдіяльності.
15. Значення гомеостазу для забезпечення здоров'я і безпеки людини.
16. Психіка людини і безпека життєдіяльності.
17. Психічні характеристики людини.
18. Вплив властивостей людини на її дії, вчинки в процесі життєдіяльності.
19. Роль біоритмів у забезпеченні життєдіяльності людини.
20. Основні визначення здоров'я.
21. Взаємозв'язок суспільного, групового та індивідуального рівня здоров'я.
22. Біологічна та соціальна сутність здоров'я.
23. Адаптація організму до зовнішніх факторів середовища.
24. Характерні ознаки здоров'я.
25. Вплив негативних факторів на здоров'я людини.
26. Система охорони здоров'я в Україні.
27. Загальний рівень здоров'я населення України.

ЗМ 1.3. НЕБЕЗПЕКИ, ЯКІ ПРИЗВОДЯТЬ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ І ЗАХОДИ ПО ЗМЕНШЕННЮ ЇХ НАСЛІДКІВ

1. Загальні причини виникнення природних небезпек.
2. Характеристика літосферних стихійних лих.
3. Гідросферні стихійні лиха.

4. Атмосферні стихійні лиха.
5. Правила поведінки та дії людей при землетрусах та повенях.
6. Правила поведінки людей в лавинонебезпечних регіонах та при ураганах.
7. Заходи захисту людей від шкідливих факторів пожежі.
8. Види аварій, їх характеристика.
9. Антропогенні чинники виникнення несприятливих екологічних ситуацій.
10. Наслідки аварії на ЧАЕС.
11. Вплив малих доз іонізуючого випромінювання на здоров'я людей.
12. Шляхи підвищення життєдіяльності в умовах радіаційної небезпеки.
13. Хімічно небезпечні виробництва. Аварії з витоком сильнодіючих отруйних речовин.
14. Правила поведінки людей при аваріях на транспорті (автомобільному, залізничному, повітряному тощо).
15. Пожежі та вибухи на підприємствах, причини й наслідки цих аварій й катастроф.
16. Соціально-політичні конфлікти. Види та форми перебігу конфліктів.
17. Війна як крайній прояв політичного конфлікту. Причини та наслідки війн.
18. Тероризм. Види терактів (навести приклади).
19. Криміногенна обстановка в Україні. Правила поведінки в умовах власної небезпеки.
20. Соціальна небезпека: алкоголізм. Алкоголь і здоров'я.
21. Тютюнокуріння та його шкідливі наслідки.
22. Природно-техногенні небезпеки.
23. Екологічні наслідки антропогенного впливу на біосферу.
24. Природно-соціальні небезпеки: причини їх виникнення та наслідки.
25. Інфекційні захворювання. Профілактика інфекційних захворювань.
26. Соціальні хвороби (туберкульоз, венеричні захворювання, СНІД), їх причини та наслідки. Шляхи профілактики цих захворювань.
27. Харчові отруєння та інфекції, шляхи запобігання.
28. Фактори ризику при захворюванні на рак.
29. Наркотики. Види наркотиків. Небезпека наркоманії.
30. Урбанізація та її негативні наслідки.
31. Екологічне середовище в містах.
32. Джерела забруднення атмосфери міст. Наслідки забруднення.
33. Забруднення міських приміщень.
34. Якість питної води в містах. Очищення питної води.
35. Шумове, вібраційне та електромагнітне забруднення міст.
36. Людина та її здоров'я в урбанізованому середовищі.
37. Надзвичайна ситуація: її ознаки, види, рівні.
38. Приклади надзвичайних ситуацій останніх днів, тижнів, місяця.
39. Найбільші в історії світу катастрофи.
40. Постанова Кабінету Міністрів України № 1099 «Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій».
41. Єдина державна система запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного і природного характеру і реагування на них.

42. Режими функціонування ЄДСЗР.
43. Класифікаційна картка надзвичайної ситуації.
44. Надзвичайний стан.
45. Евакуація населення в разі надзвичайної ситуації.
46. Тимчасове розселення громадян у безпечних районах.
47. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій.
48. Правове регулювання безпеки життєдіяльності.
49. Законодавство України про охорону здоров'я.
50. Законодавство України про охорону праці.
51. Основні положення Закону «Про цивільну оборону України».
52. Екологічне законодавство України.
53. Організаційна структура управління безпекою життєдіяльності.

11. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль знань студентів тощо.

Індивідуально-консультативна робота з теоретичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

- 1) індивідуальних консультацій (запитання - відповідь щодо проблемних теоретичних питань, що вивчає дисципліна);
- 2) групових консультацій (розгляд типових прикладів розв'язання тих чи інших завдань, пояснення питань, що викликають нерозуміння студентів).

Індивідуально-консультативна робота з практичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

- 1) індивідуальних консультацій (розгляд практичних завдань з приводу яких виникли запитання у студентів);
- 2) групових консультацій (пояснення специфіки виконання практичних завдань, які потребують колективного обговорення).

Індивідуально-консультативна робота для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу проводиться у вигляді:

- 1) індивідуального захисту самостійних та індивідуальних завдань;
- 2) підготовки рефератів для виступу на науковому семінарі;
- 3) підготовки доповідей для виступу на науковій конференції.

12. Система поточного та підсумкового контролю знань студентів

Система оцінювання знань, вмінь та навичок студентів передбачає виставлення оцінок за усіма формами проведення занять.

Перевірка та оцінювання знань студентів може проводитися у наступних формах:

- 1) оцінювання роботи студентів під час практичних (семінарських) занять;
- 2) проведення проміжного тестового контролю;

- 3) проведення модульного контролю (комплексна контрольна робота);
- 4) проведення підсумкового письмового (усного) заліку.

Оцінка зі змістовного модулю складається з поточної оцінки, яку студент отримує під час лекційних занять, оцінки за поточний тестовий контроль та оцінки за індивідуальну роботу.

Загальна оцінка з дисципліни (модулю) визначається як сукупність балів, що студент отримує за змістовні модулі та модульний контроль.

Порядок поточного оцінювання знань студентів

Поточне оцінювання здійснюється під час проведення поточного контролю на лекційних заняттях і має на меті перевірку рівня підготовки студентів до встановлених завдань. Зокрема, поточному контролю підлягають:

- 1) активність та результативність роботи студента протягом семестру у вивченні програмного матеріалу дисципліни; відвідування занять;
- 2) вивчення та засвоєння матеріалу дисципліни зі змістовних модулів №1-3.

Контроль систематичності виконання самостійної роботи та активності на практичних (семінарських) заняттях.

Оцінювання здійснюється за наступними критеріями:

- 1) ступінь засвоєння матеріалу дисципліни;
- 2) ознайомлення з основною та додатковою літературою;
- 3) логіка, стиль викладення матеріалу в письмових роботах та усному виступі, вміння обґрунтовувати свою позицію, робити узагальнення інформації та висновки;
- 4) якість, самостійність та своєчасність виконання необхідних завдань.

Модульний контроль знань студентів

Модульний контроль здійснюється та оцінюється за трьома теоретичними питаннями, які надаються студентові під час проведення заліку. Модульний контроль проводиться в усній формі після того як розглянуто увесь теоретичний матеріал в межах кожного з трьох змістових модулів. Засоби контролю та структура залікового кредиту наведені в табл. 8.

Таблиця №8 – Засоби контролю та структура залікового кредиту

Види та засоби контролю (тестування, контрольні роботи, індивідуальні роботи тощо)	Розподіл балів, %
МОДУЛЬ 1. Поточний контроль зі змістових модулів	
ЗМ №1. Тестова контрольна робота	20%
ЗМ №2. Доповідь по індивідуально підготовленому матеріалу попередньо отриманої теми модуля	20%
ЗМ №3. Контрольне опитування в формі питально-відповідального діалогу	20%
Підсумковий контроль з МОДУЛЯ (залік)	40%
Усього за модулем:	100%

13. Критерії оцінювання знань і вмінь студентів

При оцінюванні знань за основу слід брати повноту і правильність виконання студентами завдань. Необхідно враховувати здатність студента: диференціювати, інтегрувати та уніфікувати знання; інтерпретувати схеми, графіки, діаграми; встановлювати різницю між причинами і наслідками; застосовувати правила, методи, принципи, закони у конкретних ситуаціях; викладати матеріал на папері логічно, послідовно з дотриманням вимог нормативних документів.

Оцінка за виконання завдань з нормативної дисципліни „Безпека життєдіяльності” виставляється згідно з існуючим положенням за чотирьохбальною системою - „відмінно”, „добре”, „задовільно”, „незадовільно”.

„Відмінно” – глибокі та системні знання учбового матеріалу, тобто студент опанував основну та додаткову літературу, добре уявляє зв'язок головних питань дисципліни і їх значення для майбутнього професійного напрямку.

„Добре” – тверді знання навчального матеріалу та вміння застосовувати отримані теоретичні та практичні навички в конкретних ситуаціях. Студент засвоїв основну літературу, здатний до самостійного використання та оновлення знань у процесі навчання та подальшої професійної діяльності.

„Задовільно” – студент знає основний програмний матеріал у обсязі, необхідному для подальшого навчання та наступної праці за фахом, вміє викладати матеріал логічно та послідовно, але є деякі помилки, загальне ж враження позитивне. Знає основну літературу.

За наявності зазначених знань студент отримує залік з вивченого курсу нормативної дисципліни „Безпека життєдіяльності”.

У випадку отримання оцінки „незадовільно” (тобто коли є суттєві прогалини в знаннях основного навчального матеріалу. Студент не може самостійно продовжувати навчання або приступити до професійної діяльності. Потрібні додаткові знання з даної дисципліни) студент не отримує залік і повинен забезпечити належне вивчення матеріалу дисципліни.

Відповідно до „Положення про кредитно-модульну систему організації навчального процесу” МОНУ та наказу ректора ХНАМГ від 14.12.2006р. №173-01 „Про введення в дію типової форми накопичувальних заліково-екзаменаційних відомостей (за кредитно-модульною системою організації навчального процесу в Академії)”, критерії оцінювання навчальних досягнень студентів передбачені в табл. №9.

Таблиця 9 – Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

% набраних балів	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1	2	3
більше 90-100 включно	Відмінно	A
більше 80-90 включно	Добре	B
більше 70-80 включно		C
більше 60-70 включно	Задовільно	D
більше 50-60 включно		E
більше 25-50 включно	Незадовільно з можливістю повторного складання	FX
від 0-25 включно	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	F

14. Інформаційно-методичне забезпечення дисципліни «Безпека життєдіяльності»

Інформаційно-методичне забезпечення вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності» та самостійної роботи студентів наведено в табл. 10.

Таблиця 10 – Інформаційно-методичне забезпечення дисципліни

Бібліографічні описи, Інтернет адреси	ЗМ, де застосовується
1	2
1) Рекомендована основна навчальна література (підручники, навчальні посібники, інші видання)	
1. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник – К.: Каравела, 2005. -327с.	ЗМ №1-№3
2.Овчаров О.В. Конспект лекцій з дисципліни „Безпека життєдіяльності” –Харків: СОП ІОЦ ХНАМГ, -2006. -132с.	ЗМ №1-№3
3.Скобло Ю.С., Соколовська Т.Б., Мазоренко Д.І., Тіщенко Л.М., Троянов М.М. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник –К.: Кондор, 2003. -421с.	ЗМ №1-№2
4.Лушкін В.А., Торкатюк В.І., Коржик Б.М., Ачкасов А.Є., Ніколаєнко Л.Ф. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник – Житомир, 2001. -671с.	ЗМ №1-№3
5.Джигирей В.С., Жидецький В.І. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник – Львів: Афіша, 2000. -255с.	ЗМ №1-№2
2) Додаткові джерела (довідники, нормативні видання, сайти Інтернет тощо)	
1. Ярошевська В.М. Безпека життєдіяльності: Підручник. –К.: ВД „Професіонал”, 2004. -560с.	ЗМ №1
2. Максимова Н.Ю. Безпека життєдіяльності: соціально-психологічні аспекти алкоголізму та наркоманії: Навч. Посібник. –К.: Либідь, 2006. - 328с.	ЗМ №3

1	2
3.Яким Р.С. Безпека життєдіяльності людини: Навч. Посібник. –Львів: Бескид Біт, 2005. -304с.	ЗМ №1-№2
4.Серіков Я.О. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник. –Харків. –ХНАМГ, 2005. -304с.	ЗМ №1-№3
5.Пістун І.П., Кіт Ю.В. Безпека життєдіяльності (Психофізіологічні аспекти). Практичні заняття: Навч. Посібник. –Львів: Афіша, 2000. -239с.	ЗМ №2
3) Методичне забезпечення (реєстр методичних вказівок, інструкцій до лабораторних робіт, планів семінарських занять, комп'ютерних програм, відео-аудіо-матеріалів, плакатів тощо)	
1. Методичні вказівки до виконання практичних завдань з курсу „Безпека життєдіяльності” (для студентів денної форми навчання спеціальностей: 6.050107 ЕБП, ЕПМГ, БОА; 6.050200 – Менеджмент організацій; 6.100400 – Транспортні системи, Організація і регулювання дорожнього руху, Організація перевезень і управління на транспорті; 6.092100 ОПБ, ПЦБ, МБГ, ТОРРБ; 6.092100 ТВ) /Укл. Овчаров О.В., Обухов С.О., Мікуліна І.О. –Харків: ХНАМГ, 2006. – 37с.	ЗМ №1-№3
2. Методичні вказівки і контрольні завдання з курсу «Безпека життєдіяльності» (для студентів заочної форми навчання усіх спеціальностей). Укл. О.В. Овчаров, В.Д. Губенко. – Харків: ХНАМГ, 2005. -17с.	ЗМ №1-№3
3. Методичні вказівки по оформленню розділу “Охорона навколишнього природного середовища” в дипломних проектах (для студентів-дипломників спеціальностей 7.092101-“Охорона праці в будівництві”, 7.092202–“Охорона праці на електричному транспорті”) /Уклад.- Овчаров О.В. –Харків: ХНАМГ, 2004. – 15 с.	ЗМ №1-№3
4. Овчаров О.В., Обухов С.О., Чеботарьова О.В. Методичні вказівки до виконання індивідуального семестрового завдання з курсу „Безпека життєдіяльності” –Харків: ХНАМГ, –2006. -21с.	ЗМ №1-№3
Плакати:	
1.Схема ієрархії техногенної і природної безпеки.	ЗМ №3
2.Схема структури наук про безпеку	ЗМ №1
3.Таблиця „Порівняльна характеристика коефіцієнта частоти нещасних випадків на 100 тис. населення”	ЗМ №1
4.Таблиця „Категорії серйозності небезпеки”	ЗМ №1
5.Таблиця „Матриця оцінки ризику”	ЗМ №1
6.Таблиця „Джерела та рівні шуму”	ЗМ №2-3
7.Таблиця „Одиниці виміру радіоактивних випромінювань”	ЗМ №2-3
8.Таблиця „Приблизний хронометраж енерговитрат людей”	ЗМ №2
9.Таблиця „Енерговитрати людини на різних етапах діяльності”.	ЗМ №2
10.Таблиця „Стан травматизму в Україні по роках”	ЗМ №1
11.Таблиця „Медикаменти і засоби для надання першої долікарської допомоги”	ЗМ №3
12.Таблиця „Гранично допустимі концентрації шкідливих речовин у ґрунтах”.	ЗМ №2-3
13.Таблиця „Гранично допустимі концентрації шкідливих речовин у питній воді”.	ЗМ №2-3
14. Таблиця „Гранично допустимі концентрації шкідливих речовин у атмосфері населених пунктів”	ЗМ №2-3

Продовження табл. 10

1	2
15.Таблиця „Характеристика та дія хвороб”	ЗМ №3
16.Таблиця „Отруйні тварини”	ЗМ №2-3
17.Таблиця „Отруйні рослини”	ЗМ №2-3
18.Таблиця „Основні параметри, що характеризують вібрацію”	ЗМ №2-3
19.Гістограма показників смертності від нещасних випадків невинного характеру по Україні в 2004 році	ЗМ №1-3
20. Гістограма показників смертності від нещасних випадків невинного характеру по Україні в 2004 році порівняно з 2003 р.	ЗМ №1-3
21.Гістограма показників смертності дітей віком до 14 років від нещасних випадків невинного характеру по Україні в 2004 році порівняно з 2003 роком.	ЗМ №1-3
22.Графік динаміки кількості загиблих у побуті	ЗМ №1-3
23.Графік глобальних пріоритетів основних загроз техногенній та природній безпеці	ЗМ №2-3
24.Графік розподілу ризиків у конкретній державі.	ЗМ №1-3
25.Графік індексу втрат, що очікуються	ЗМ №1-3

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Безпека життєдіяльності. Є.П. Желібо, -К.: Каравела, 2005. -344с.
2. Конспект лекцій з курсу «Безпека життєдіяльності». О.В. Овчаров, -Х.: ХНАМГ, 2006. -132с.
3. Конспект лекцій по дисципліне «Безопасность жизнедеятельности». А.В. Овчаров, -Х.: ХНАГХ, 2008. -167с.

Додаткова

4. Безпека життєдіяльності: соціально-психологічні аспекти алкоголізму та наркоманії. Н.Ю. Максимова, -К.:Либідь, 2006. -328с.
5. Безпека життєдіяльності. Р.С. Яким, -Львів: Бескид Біт, 2005. -304с.
6. Безпека життєдіяльності. Ю.С. Скобло, -К.: Кондор, 2003. -424с.
7. Безпека життєдіяльності. В.А. Лушкін, -К., 2001. -350с.
8. Безпека життєдіяльності. Є.П. Желібо, -К.: Каравела, 2001. -340с.
9. Безпека життєдіяльності. В.С. Джигирей, -Львів: Афіша, 2000. -248с.
10. Безпека життєдіяльності. Є.П. Желібо, -К.: Каравела, 2000. -322с.
11. Безопасность жизнедеятельности. Безопасность технологических процессов и производства. П.П. Кукин. –М.: Высшая школа, 1999. -318с.
12. Безпека життєдіяльності. Я.І. Бедрій. –Львів.: Афіша, 1999. 275с.
13. Безпека життєдіяльності. І.П. Пістун, -Суми.: Університетська книга, 1999. -301с.
14. Безопасность жизнедеятельности. Э.А. Арустамов, -М.: ИВЦ «Маркетинг», 1998. -448с.
15. Безпека життєдіяльності. І.П. Пістун, -Львів.: Світ, 1995. -288с.
16. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. –Харків: ХДАМГ, 1995. -97с.
17. Безопасность жизнедеятельности. Конспект лекций. С.В. Белов, С.В. Белов, -М.: Высшая школа, 1992. -110с.
18. Безпека життєдіяльності.(Психофізіологічні аспекти). Практичні заняття. І.П. Пістун. –Львів: Афіша, 2000. -239с.
- 19.Безопасность жизнедеятельности. С.В. Белов, -М.: Высшая школа, 1999. -248с.
20. Безопасность жизнедеятельности. С.В. Белов, -М.: Высшая школа, 2000. -320с.
21. Безпека життєдіяльності. В.С. Джигирей, -Львів: Афіша, 2001. -356с.

Ресурси мережі Інтернет

22. <http://www.mns.gov.ua>. Журнал „Надзвичайна ситуація”, засновник: Агентство „Чорнобильінтерінформ”, м.Київ.
23. Поштовий індекс: 01237, 01893, e-mail: osnova@iptelekom.net.ua. Журнал „Безпека життєдіяльності”, засновники: Міжнародна академія безпеки життєдіяльності; видавництво „Основа”.
24. <http://www.school-obz.org>. Журнал «Основы безопасности жизнедеятельности», печатный орган Министерства Российской Федерации по делам гражданской обороны, чрезвычайным ситуациям и ликвидации последствий стихийных бедствий.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»	5
1.1. Мета та завдання вивчення дисципліни.....	5
1.2. Предмет вивчення дисципліни	5
1.3. Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки фахівця.....	5
2. Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни.....	6
3. Освітньо-кваліфікаційні вимоги.....	7
4. Рекомендована основна навчальна література.....	10
5. Анотація програми навчальної дисципліни.....	10
РОЗДІЛ ІІ. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ».....	12
1. Структура робочої програми навчальної дисципліни.....	12
2. Кваліфікаційні вимоги до студентів.....	13
3. Тематичний план навчальної дисципліни.....	15
4. Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами.....	16
5. Плани лекцій.....	25
6. Плани практичних (семінарських) занять.....	28
7. Лабораторні роботи.....	28
8. Індивідуальні завдання.....	28
9. Самостійна робота студентів.....	28
10. Контрольні питання для самодіагностики.....	29
11. Індивідуально-консультативна робота.....	32
12. Система поточного та підсумкового контролю знань студентів.....	33
13. Критерії оцінювання знань і вмінь студентів.....	34
14. Інформаційно-методичне забезпечення дисципліни.....	35
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	38

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Програма навчальної дисципліни і робоча програма навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» (для студентів 3 курсу денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, напряму підготовки 0906 (6.050701) „Електротехніка”, спеціальностей „Електротехнічні системи електроспоживання”, „Світлотехніка і джерела світла”)

Укладач: Олександр Володимирович Овчаров

Редактор: М. З. Аляб'єв

План 2009, поз. 306 Р

Підп. до друку 08.04.09	Формат 60x84 1/16	Папір офісний
Друк на різнографі	Умовн.-друк. арк. 2,4	Обл.-вид. арк. 2,7
Замовл. № 4411	Тираж 50 прим.	

61002, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12

Сектор оперативної поліграфії ЦНІТ ХНАМГ

61002, Харків, вул. Революції, 12